

Голинська Х. О.

КОНЦЕПЦІЇ ГРОМАДЯНСТВА: МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ ВІЛЛА КІМЛІКИ

Визначено сутність поняття “громадянство” у політології. Охарактеризовано одну із концепцій громадянства – концепцію мультикультуралізму Вілла Кімліки. Представлено основні аргументи критиків цієї концепції.

Ключові слова: громадянство, мультикультуралізм, Вілл Кімліка.

“Більшість держав світу характеризуються культурною різноманітністю. Так, у 184 існуючих країнах використовують понад 600 мов та проживають понад 5000 етнічних груп”, – цими словами починає свою фундаментальну працю під назвою “Мультикультуралізм: ліберальна теорія прав меншин” (1995 р.) видатний канадський політичний філософ сучасності Вілл Кімліка [3]. У ній він стверджує, що питання громадянства є особливо актуальним як для західних консолідованих демократій, так для нових демократичних держав Східної та Центральної Європи, а також для країн Азії та Африки. Жодне сучасне суспільство не може уникнути дискусій щодо прав меншин, іммігрантів та корінних народів, які дедалі активніше вимагають урахування особливостей їх світогляду, способу життя та культури. На думку В. Кімліки, найдієвішим механізмом недопущення конфліктів у такій ситуації є доповнення ліберально-демократичного уявлення про громадянство політикою мультикультуралізму.

Мета статті – охарактеризувати концепцію мультикультуралізму Вілла Кімліки та надати аргументи щодо її критики.

В Україні концепцію В. Кімліки розглядають переважно в контексті вивчення етнополітологічної проблематики. Водночас його ідеї є значно більш всеохопними, а тому потребують комплексного вивчення, що і є метою цієї статті. Однак перед тим, як переходити безпосередньо до викладу та аналізу сутності концепції мультикультуралізму В. Кімліки, варто коротко зупинитися на дефініції поняття “громадянство”. Найпоширенішим є легально-юридичне його розуміння як правового зв’язку між державою та фізичною особою, який знаходить свій вияв у взаємних правах та обов’язках. Натомість у політології громадянство тлумачиться дещо ширше – як відносини між суверенною особистістю та колективним

утворенням (політичною нацією), які ґрунтуються на особливому відчутті належності індивіда до цієї спільноти. Тут воно передбачає ідентифікацію людини із політичними інститутами, утвореними певною нацією (у політичному сенсі слова) для захисту невід'ємних природних прав і свобод людини. У цьому розумінні громадянство розглядали багато дослідників політики, починаючи ще з Античності. Сьогодні найбільш поширеними є дві основні його концепції – ліберально-демократична та мультикультуралізм.

Проблематика мультикультуралізму не залишилась поза увагою багатьох учених. Серед найвідоміших є три його теоретики: Чарльз Тейлор, Айріс Маріон Янг та Вілл Кімліка.

Вілл Кімліка – канадський вчений, професор університету Queen's в м. Кінгстоні, провінція Онтаріо. Свою концепцію він виклав у численних публікаціях, проте найбільш повно вона представлена у книзі “Мультикультуралізм: ліберальна теорія прав меншин”, виданій у 1995 р. Вчений наголошує, що у західну політологію міцно вкоренилась ліберальна традиція, через що науковці, розглядаючи різноманітні питання політичної теорії та практики, виходять із ідеалізованого уявлення про поліс, громадяни якого мають спільну історію, походження, мову та культуру [3, 2].

Проте це не відповідає дійсності. Насправді більшість західних демократій – мультинаціональні (під нацією вчений розуміє історичну спільноту, більш чи менш інституційно оформлену, яка займає певну територію, має спільну мову та культуру). Це не суперечить “патріотизму” як відчуттю належності до єдиної держави та прагнення до її добробуту. Наприклад, Швейцарія є багатонаціональною державою, що не заважає її громадянам ідентифікувати себе з нею як з єдиним політичним утворенням. Це забезпечується завдяки тому, що у цій країні визнається культурне різноманіття, і держава позиціонує себе саме як союз багатьох окремих спільнот.

Добровільне об'єднання окремих націй у єдину державу є одним із джерел культурного плюралізму. У переважній більшості випадків це відображає певний момент в історії та рідко трапляється сьогодні. Натомість друге джерело культурного плюралізму – імміграція – є явищем, більш характерним для сучасності. Трьома традиційними державами імміграції вважаються США, Австралія та Канада (хоча сьогодні до них можна додати і деякі країни Європейського Союзу). Ними була розроблена і впроваджена модель асиміляції, згідно з якою від мігрантів вимагалось максимальне прийняття способу життя, культури та мови домінуючої групи. Представники народів, які вважалися такими, що не піддаються асиміляції, у державу не

допускалися (наприклад, в Австралії приймали лише іммігрантів білої раси) [3, 14].

У 1970-х рр. від політики асиміляції відмовилися. З того часу не вважається “непатріотичним” носити відмінний одяг, користуватися іншою мовою, надавати перевагу національній кухні тощо. Але незважаючи на це, від ліберально-демократичного підходу до громадянства не відмовилися. Держави досі приділяють велику увагу формуванню суспільства, що ґрунтувалось б на відчутті належності, а будь-які відмінності були б винесені із сфери публічного у сферу приватного. Створюються умови для захисту громадянських та політичних прав індивіда (свобода слова, віросповідання, пересування, мирних зібрань). Вважається, що цього достатньо для того, щоб культурні спільноти могли зберегти свою унікальність у приватній сфері, при цьому ідентифікуючи себе із єдиною політичною спільнотою у сфері публічного [3, 78].

Важливо зазначити, що В. Кімліка не відкидає ліберально-демократичне уявлення про громадянство. У всіх своїх працях він наголошує, що саме така модель побудови суспільства дала людині максимальну захищеність її прав та свобод. Проте є у ній є низка аспектів, які не відповідають сучасним уявленням про суспільство рівних можливостей та потребують перегляду. Приміром, В. Кімліка погоджується, що з погляду забезпечення єдності держави вимоги ідентифікації із певною політичною спільнотою є природними, враховуючи також, що зазвичай декларується “нейтральність” політичних інститутів цієї спільноти (відокремлення церкви від держави тощо). Але в дійсності ця нейтральність є міфом і, як правило, від представників інших культур вимагають ідентифікації із християнською політичною культурою. Це виявляється у багатьох сферах: графік роботи прив’язаний до неділі (святого дня для християн) та християнських свят (Різдво, Великдень), жодна форма одягу не передбачає заборони носіння обручок (символічних для християн та євреїв), в той час як інші ознаки релігійної належності (мусульманський одяг для жінок) можуть бути забороненими в деяких державних установах і т. д.

Виходячи з цього, В. Кімліка стверджує, що громадянські та політичні права варто доповнити особливими правами для культурних груп. Він виокремлює три форми таких прав: спеціальні права групового представництва, право на самоврядування та поліетнічні права. Спеціальні права групового представництва передбачають створення механізмів для участі представників культурних груп у прийнятті політичних рішень. У США, наприклад, це знайшло вияв у

формуванні електоральних округів на територіях компактного проживання афроамериканців чи іспаноамериканців. Можна сприяти репрезентативності, руйнуючи формальні та неформальні бар'єри доступу до політичних партій (створюючи в їх межах спеціальні відділи чи комітети), частково фінансуючи передвиборчі кампанії кандидатів від культурних груп (прямо або через податкові пільги) тощо [3, 133].

Право на самоврядування опирається на принцип субсидіарності та делегування повноважень із прийняття рішень на рівень культурних спільнот. Воно може проявлятися, наприклад, у формі територіальної автономії. Поліетнічні права, необхідні для захисту особливих релігійних та культурних практик, які не є конкурентоспроможними (фінансування мовних програм для іммігрантів чи функціонування їх мистецьких гуртків) утискаються існуючим законодавством (можливість брати вихідний не у неділю, а у інший день, важливий для певної релігії, дозвіл на носіння релігійної атрибутики).

Загалом, концепція мультикультуралізму В. Кімліки стосується чотирьох основних груп, присутніх у кожному плюралістичному суспільстві: меншини, корінні народи, іммігранти та “метеки” (у Давній Греції так називали чужинців, які проживали в полісі, не мали прав громадян, але виконували низку обов'язків перед державою). Щодо перших політика мультикультуралізму передбачає створення федеративних чи квазіфедеративних округів із наданням можливості самоврядування та відтворення власних культурних особливостей. Корінні народи, відповідно до ідеї мультикультуралізму, теж не повинні підлягати асиміляції, натомість необхідно визнати їх особливості та надати спеціальні права на володіння землею, використання власної мови тощо.

Іммігранти – це люди, які добровільно та легально переселилися в іншу державу для проживання та можуть за дотримання певних умов набути статусу громадян. Слід скасувати щодо них будь-які дискримінаційні обмеження (заборону на імміграцію певних расових чи релігійних груп, що “не піддаються” асиміляції), а також розробити більш гнучкі програми адаптації, які б дозволяли їм зберегти власні традиції та культуру (створення відповідних програм у системі охорони здоров'я, освіти, працевлаштування, охорони правопорядку та ін.). Найскладніше працювати в цьому контексті із метеками, до яких входять нелегальні мігранти, біженці, діти заробітчан, які легально потрапили до країни за програмою короткострокового працевлаштування, однак не покинули її після завершення терміну трудової угоди і т. д. Як правило, ці групи і не прагнуть громадянства,

зберігаючи групову належність та живучи відособлено. Політика мультикультуралізму, переконував науковець, тут має передбачати зміну ставлення до них, сприйняття їх як легальних мігрантів та впровадження відповідних програм. Це може здійснюватись, наприклад, через програми амністії, спрощення процедур набуття громадянства дітьми метеків тощо.

Саме ці погляди лежать в основі концепції мультикультуралізму В. Кімліки. У своїх інших працях вчений лише доповнює її різними аспектами та деталями. Приміром, у книзі “Політика національного: націоналізм, мультикультуралізм та громадянство” він коротко характеризує розвиток теорій громадянства. Ця проблематика була актуальною практично протягом усієї історії розвитку політичних досліджень аж до 1978 р., коли вона “вийшла з моди” на короткий період. Однак уже через 15 років до неї знову починають активно звертатися, і сьогодні вона залишається серед найпоширеніших у політологічному дискурсі. Причиною цього стали тенденції розвитку суспільства протягом останніх десятиліть – абсентеїзм виборців, відновлення націоналістичних рухів та політичних сил у Центральній та Східній Європі, конфлікти, пов’язані із зростанням релігійної та расової різноманітності західноєвропейських держав через міграцію, збільшення залежності громадян від соціальної політики держав загального добробуту, необхідність об’єднання зусиль для боротьби за збереження навколишнього середовища тощо [4, 339].

Водночас, стверджує В. Кімліка у праці “Мультикультуральні Одісеї: навігація у новій міжнародній політиці різноманіття”, впровадження політики мультикультуралізму часто викликає нерозуміння з боку урядів держав через те, що відсутнє пряме його визнання на міжнародному рівні. Провідні міжнародні та міжурядові організації не заперечують потреби гарантування прав культурних груп, однак здійснюють це через апелювання до загальнолюдських громадянських та політичних прав, вважаючи, що їх дотримання достатньо для захисту їх інтересів. Тому це питання не отримало висвітлення у Хартії ООН, Всесвітній декларації прав людини 1948 р. та ще у низці схожих документів регіонального рівня [2, 30].

Починаючи з 80-х рр. XX ст., ситуація змінилась і міжнародні структури почали приділяти більше уваги необхідності визнання та гарантування прав культурних груп. Зокрема, у 1989 р. була прийнята Конвенція прав корінних народів Міжнародної організації праці, у якій наголошувалось на необхідності відмови від політики асиміляції та визнанні прагнень цих груп на самостійне управління своїм життям, користування мовою, дотримання традицій, володіння землями тощо.

Схожі документи приймали і інші структури, зокрема ОБСЄ, Рада Європи, Європейський Союз (уже після виходу книги В. Кімліки, у 2007 р., Декларацію прав корінних народів було прийнято і ООН). Це свідчило про відхід від доволі загального формулювання “право на власну культуру” від конкретних програм та дій щодо захисту культурних відмінностей [2, 32-36].

У перспективі, з погляду В. Кімліки, відмова від політики асиміляції дедалі більше сприйматиметься і державами. Зокрема, це передбачатиме відхід від наступних практик: надання статусу офіційної (державної) мові домінуючої групи; створення єдиної програми середньої освіти із вивченням історії, літератури та традицій домінуючої групи; формування центрів прийняття рішень так, щоб гарантувати більшість домінуючій групі; поширення мови та культури домінуючої групи через державні музеї та ЗМІ; прийняття державних символів, що відображають історію та традиції домінуючої групи; утворення єдиної системи права та судочинства, в якій використовується мова домінуючої групи та відтворюються її правові традиції; заохочення переселення представників домінуючої групи на території, заселені меншинами; встановлення знання мови та історії домінуючої культури в якості критерію для отримання громадянства; перетворення земель (в тому числі озер, лісів тощо), якими раніше володіли корінні народи та національні меншини, у ресурси загальнонаціонального значення [2, 62-63].

У вищезазначеній праці В. Кімліка також розпочинає аналіз працездатності своєї концепції в умовах інших держав, не лише Західної Європи, Північної Америки та Австралії. Більш детально це висвітлено у книгах “Чи можна експортувати ліберальний плюралізм?” та “Мультикультуралізм в Азії”. Зокрема, на думку вченого, цікавою особливістю країн Центральної та Східної Європи є відверте націотворення на засадах домінування однієї культурної групи. Якщо західноєвропейські держави хоча б створюють видимість нейтральності, то тут, навпаки, влада прямо впроваджує законодавство щодо єдиної мови, системи освіти, права тощо [5, 72].

Ще однією характерною рисою є те, що, наприклад, росіяни, одна з найбільших культурних груп на пострадянському просторі, позиціонують себе не як меншина, а як домінуюча група, хоча вони уже такою не є. Це зумовлено тим, що в рамках кордонів СРСР, як і в межах будь-якої держави, громадяни мали право на вибір місця проживання. Дійсна домінуюча група (наприклад, литовці, естонці чи українці) досі поводить себе як пригноблена, захищаючи власну культуру, мову та відчуття належності. Це суттєво знижує поріг

конфліктності. Так, якщо у Західній Європі ця проблема розглядається в контексті національної безпеки лише у разі терористичних загроз чи формування сепаратистських рухів, то у Східній Європі уже прагнення до встановлення дорожніх вказівників чи створення фінансованих державою початкових шкіл мовами меншин сприймаються як загроза єдності країни. Будь-який прояв мультикультуралізму тут часто сприймається як прагнення колишніх гнобителів відновити контроль над “втраченою” територією [2, 194].

У цьому контексті виникає ціла низка специфічних для цього регіону проблем. По-перше, еліти тут не є справжніми представниками своїх культурних груп. Отримуючи владу, вони прагнуть якомога довше утримати її, а тому часто об'єднуються із представниками домінуючої групи, “забуваючи” про свої вимоги. По-друге, спостерігається відсутність толерантності. Культурні меншини, вимагаючи поваги до себе, використовують наявні у них механізми для пригноблення меншин всередині цих груп. По-третє, на першому місці у цих державах стоїть питання державного будівництва та демократизації. Через відсутність політичної відповідальності, дієвих інструментів захисту прав та свобод громадян, чимало успішних на заході мультикультуральних програм не спрацьовують. По-четверте, у цьому регіоні панує несприйняття ідеї територіальної автономії, яка розглядається як загроза суверенітету країни. По-п'яте, держави Центральної та Східної Європи перебувають під постійним тиском інституцій Європейського Союзу та НАТО, які висують вимоги щодо забезпечення прав культурних груп у якості критерію для вступу [5, 346-393]. Усі ці специфічні риси роблять ситуацію в Центральній та Східній Європі такою, яка потребує значно більше уваги та аналізу з метою адаптації концепції мультикультуралізму до її реалій, відтак В. Кімліка не пропонує стратегій її втілення в життя в цьому регіоні.

Концепція мультикультуралізму В. Кімліки, як і будь-яка інша, має як прихильників, так і критиків. Зокрема, деякі її положення заперечують прихильники ліберальної демократії. Так, вчений розрізняє два види прав, які може вимагати культурна група: спеціальні повноваження щодо власних членів та спеціальні права у суспільстві. Перші покликані захищати відчуття належності від дестабілізуючого впливу зсередини (якщо окремі члени вирішують не дотримуватися звичаїв чи традицій), в той час як другі оберігають групу від зовнішнього тиску (економічних чи політичних рішень). Прихильники ліберальної демократії, як правило, заперечують проти перших прав як таких, що суперечать ідеї свободи та демократизму, оскільки уповноважують групу на накладання санкцій на своїх членів

або примушування їх до певних дій (носіння закритого одягу, одруження за домовленістю тощо).

В. Кімліка частково погоджується із цим аргументом. Проте, на його думку, друга група прав не суперечить базовим принципам ліберальної демократії, а тому ці дві концепції громадянства можна успішно об'єднати на практиці – у формі ліберального мультикультуралізму. Він передбачатиме доповнення громадянських та політичних прав спеціальними правами для культурних груп та відповідними обов'язками владних інституцій. Держави не просто боротимуться з нетерпимістю та дискримінацією, вони також створять механізми для реальної участі культурних груп у житті суспільства та процесах прийняття рішень. Це передбачатиме перегляд програми шкільної освіти та включення історії та культури культурних груп, створення консультативних рад для врахування їх позицій, визнання святкових та пам'ятних днів релігійних груп, проведення навчання для міліції та працівників охорони здоров'я задля підвищення розуміння культурних особливостей тощо [4, 41].

Мультикультуралізм часто критикують і соціалісти. Тут є своєрідний парадокс, оскільки ліві політичні сили загалом підтримують програми допомоги для іммігрантів, біженців тощо. Однак культурні критерії визначення відмінностей між людьми – релігія, мова, етнічність, навіть географія – часто сприймаються соціалістами як інструменти експлуатації для економічного поділу людей та запобігання їх класового об'єднання для спільної боротьби за справедливість, оскільки мультикультуралізм на перше місце виносить культурну ідентичність на противагу класовій. В. Кімліка заперечує ці аргументи, стверджуючи, що класова та культурна ідентичність не суперечать одна одній. Більш того, соціалісти часто використовували останню у вигідних для себе випадках. Так, більшовики в Росії активно впроваджували мовні права та національну автономію у східноєвропейських державах, а також підтримували націоналістичні рухи у Західній Європі, сподіваючись дестабілізувати там ситуацію [3, 72].

Інколи концепцію мультикультуралізму критикують, стверджуючи, що спеціальні права для культурних груп навпаки заважають інтеграції їх у суспільство, створюючи своєрідний “напівсвіт” між їх власною культурою та відчуттям належності до держави, в якій вони проживають. В. Кімліка не погоджується із цим. Визнання особливостей культурних груп, як правило, високо ними цінується та сприяє формуванню тісного зв'язку із політичними інститутами країни. Натомість якщо у державі домінує сприйняття

народу як єдиного цілого, ці групи починають боротися за відчуття власної культурної належності та ретельно оберігають її, тобто наслідки прямо протилежні. Європейські уряди тривалий час безуспішно боролися із ідентичністю курдів та басків, комуністична влада так і не змогла повністю перетворити словаків у югославів, а українців – у радянських громадян [3, 185].

Проте найчастіше цю концепцію критикують прихильники різноманітних моделей держав загального добробуту. Їх аргументи В. Кімліка систематизує у вступному слові до редактованої ним праці “Мультикультуралізм та держави добробуту: визнання та розподіл у сучасних демократіях”. Він виокремлює три негативні наслідки, які може мати мультикультуралізм для сучасних держав добробуту (на думку критиків): витіснення, корозія та помилковий діагноз. Сутність першого полягає у тому, що мультикультуралізм відвертає увагу від необхідності перерозподілу економічних благ, зосереджуючись на культурному пригнобленні. Як приклад, він наводить боротьбу американських студентів, які хотіли більшої репрезентативності в органах управління своїм університетом, в той час як головна проблема полягала у скороченні бюджетного фінансування ВНЗ, що створювало перешкоди для отримання освіти представниками культурних груп. В. Кімліка заперечує це, стверджуючи, що мобілізація громадян задля захисту тих чи інших інтересів не є грою з нульовою сумою і збільшення рівня активності в одному випадку не має своїм наслідком зменшення рівня активності в іншому. Навпаки, мобілізація навколо однієї проблеми призводить до зростання обізнаності та прагнення бути частиною тих чи інших змін, загалом підвищуючи рівень участі у прийнятті політичних рішень [1, 10-11, 15-16].

Ефект корозії полягає у тому, що мультикультуралізм руйнує довіру та солідарність громадян. Історично держави загального добробуту ґрунтувалися на переконанні у необхідності ділитися із менш забезпеченими задля задоволення базових потреб останніх, а мультикультуралізм, на противагу цьому, наголошує на відмінностях, знищуючи відчуття єдності спільноти. Контраргумент, який наводить В. Кімліка, полягає у тому, що солідарності та тим більше довіри, не існувало і до впровадження мультикультуральних політик. Пригноблені групи прагнули подолати несправедливість, покладаючи вину за неї на домінуючі групи. Останні ж, у свою чергу, відчували загрозу від перших і хотіли асимілювати їх та позбавити прав [1, 11-12, 17-18].

Ефект помилкового діагнозу передбачає, що

мультикультуралізм невірно визначає проблеми, з якими стикаються представники різних культурних груп. Оскільки особливості цих груп не визнаються та у них немає можливості захищати свої інтереси, варто зосередити увагу на створенні механізмів представництва. Водночас, підкреслюють критики, існують значно серйозніші проблеми, які слід ідентифікувати та вирішити, а наголос суто на гнобленні гальмує цей процес. В. Кімліка заперечує і цей аргумент, стверджуючи, що навпаки уповноваження груп та надання їм можливостей для артикуляції своїх інтересів сприятиме виявленню їх дійсних проблем та їх швидшому подоланню [1, 12-14, 18-20].

Підсумовуючи, варто зазначити, що це не є вичерпний перелік усіх критичних зауважень до концепції В. Кімліки. Їх систематизований виклад та аналіз потребує написання окремої статті, в той час як у цій ми ставили собі за мету висвітлити сутність самої концепції. Водночас така увага (хай і критична) до ідей Вілла Кімліки ще раз підтверджує їх значимість у західній політичній науці, а тому доцільним є їх залучення до вітчизняного наукового політологічного дискурсу для подальшого вивчення та всебічного обговорення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Banting K., Kymlicka W.* Introduction. Multiculturalism and the Welfare State: Setting the Context // *Multiculturalism and the Welfare State Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies* / Ed. Keith Banting, Will Kymlicka – New York: Oxford University Press, 2006. – P. 1-47.
2. *Kymlicka W.* *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity.* – New York : Oxford University Press, 2007. – 374 p.
3. *Kymlicka W.* *Multiculturalism: A Liberal Theory of Minority Rights* / Will Kymlicka. – Oxford : Oxford University Press, 1995. – 280 p.
4. *Kymlicka W.* *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship.* – New York : Oxford University Press, 2001. – 383 p.
5. *Kymlicka W.* *Western Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe // Can Liberal Pluralism be Exported? Western Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe* / Ed. Will Kymlicka, Magda Opaski. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – P. 13-105.
6. *Multiculturalism in Asia* / Ed. *Will Kymlicka, Baogang He.* – New York : Oxford University Press, 2005. – 376 p.

Голинская К. О. Концепции гражданства: мультикультурализм Вилла Кимлики.

Определена сущность понятия “гражданство” в политологии. Охарактеризована одна из концепций гражданства – концепция

мультикультурализма Уилла Кимлики. Представлены основные аргументы критики данной концепции.

Ключевые слова: гражданство, мультикультурализм, Уилл Кимлика.

Holynska K. O. Concepts of citizenship: multiculturalism of Will Kymlicka.

In the article, the essence of the concept of "citizenship" in political science is presented. One of the concepts of citizenship – Will Kymlicka's multiculturalism – is described. Main arguments of its critique are identified.

Keywords: citizenship, multiculturalism, Will Kymlicka.

Дубінін В. В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕТНІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті, використовуючи діалектичний та плюралістичний методи, розглянуто теоретико-методологічні аспекти етнічних інтересів у інформаційному суспільстві.

Ключові слова: етнічні інтереси, інформаційне суспільство, субстрат, субстанція, пасіонарність, компліментарність, глобалізація, плюралізм.

Про інформаційне суспільство існує чимало публікацій, які мають переважно історичний, політологічний, правовий та інші аспекти. Достатньо уваги звертали на те, що в сучасних умовах інформація набуває статусу головного ресурсу суспільства. Не випадково з кінця ХХ століття у наукових колах почали говорити про сучасне суспільство як про інформаційне [3, 88]. Однак бракує, на наш погляд, теоретико-методологічних розвідок у контексті інформаційного суспільства, а також досліджень місця і ролі етнічних інтересів у інформаційному суспільстві.

Розпочнемо, як навчав Арістотель, з визначення ключових понять. Оскільки йдеться про етнічні інтереси в інформаційному суспільстві, необхідно насамперед з'ясувати поняття "етнос". Етнос – природно-суспільно-духовна історична спільнота людей, які мешкають на певній території, мають притаманні виключно їм специфічні форми власності та господарювання, управління і самоврядування, єдину мову як форму спілкування, певні культурно-історичні традиції, специфічний світогляд, своєрідні уявлення про свободу, ідентифіковану ментальність.

Інтерес є пошуком і вибором раціональних та ірраціональних